

AKTYWNOŚĆ TURYSTYCZNA SENIORÓW W POLSCE

ANNA OCIEPKA¹, SŁAWOMIR PYTEL²

Uniwersytet Śląski

¹ e-mail: anna.ocieпка@onet.eu

² e-mail: slawomir.pytel@us.edu.pl

SŁOWA KLUCZOWE

aktywność turystyczna, senior, turystyka

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest ukazanie aktywności seniorów w Polsce. Przedstawiona zostanie sylwetka seniora-turysty oraz program wspierający i ułatwiający tej grupie podróżowanie. Podjęta zostanie próba odpowiedzi na pytanie, jaki wpływ na rozwój turystyki mają seniorzy oraz jak kształtuje się przyszłość tego sektora usług.

Wprowadzenie

Starość jest procesem nieuniknionym, kolejnym etapem w życiu każdego człowieka. Problem starości i seniorów jest jednym z ważniejszych podejmowanych współcześnie tematów. Postępujący proces starzenia się społeczeństw stawia przed współczesnym społeczeństwem i rządzącymi wiele problemów, którym muszą stawić czoła. Jest to niewątpliwie wyzwanie, jednak odpowiednie

podejście i podjęcie właściwych działań pozwolą na sprawne funkcjonowanie organizmu społecznego. Niezbędne jest znalezienie odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób państwo i społeczeństwo mogą rozwiązać ten narastający problem?

Starość definiowana jest różnie, najczęściej jednak określa się ją jako złożony, długotrwały i skomplikowany proces, który zależy od czynników genetycznych, fizycznych, środowiskowych oraz związanych z prowadzonym stylem życia (Hołowiecka, Grzelak-Kostulska, 2013). Jest to etap życia człowieka, na który patrzy się z obawą. Jednak czy jest to prawidłowe podejście? Każdy kolejny okres w życiu człowieka stawia przed nim mnóstwo wyzwań i problemów, z którymi musi sobie poradzić. Starość jest jednak etapem, który mimo wielu przeszkód można wykorzystać aktywnie. Osoba wkraczająca w okres starości staje się posiadaczem dużej ilości wolnego czasu (Hołowiecka, Grzelak-Kostulska, 2013). Czynnikiem ten, jak i chęci oraz potrzeby seniorów powodują, że stają się oni ważnym obiektem z punktu widzenia sektora usług, do których należy turystyka, która jest jedną z najbardziej dynamicznie rozwijających się dziedzin gospodarki i życia społecznego (Wojtasik, Tauber, 2011). Jedną z jej gałęzi jest rozwijająca się turystyka seniorów. W katalogach biur podróży pojawia się coraz więcej ofert skierowanych do tej dość specyficznej, ze względu na preferencje i możliwości, grupy.

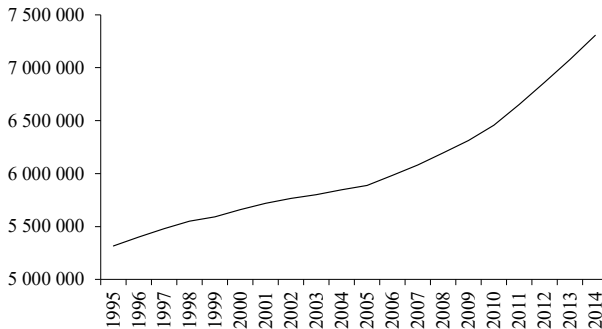
Celem artykułu jest ukazanie aktywności seniorów w Polsce. W artykule przedstawiono także współczesną sylwetkę seniora-turysty oraz program wspierający i ułatwiający tej grupie podróżowanie. Przedmiotem zainteresowania są seniorzy i ich rola w turystyce. Podjęta zostanie próba odpowiedzi na pytanie, jaki wpływ na rozwój turystyki mają seniorzy oraz jak kształtuje się przyszłość tego sektora usług. Istotne będzie uwzględnienie ich preferencji, kierunków podróży i poszczególnych jej elementów.

Badania aktywności turystycznej w Polsce spotkały się z zainteresowaniem wśród wielu naukowców. Mitręga (2002) podniósł starzenie się społeczeństwa jako problem badań naukowych. Charakterystyką aktywności turystycznej seniorów zajmowali się między innymi: Bąk (2010), Bac (2014), Graja-Zwolińska i Spychała (2012), Miszczak (2010) oraz Hołowiecka i Grzelak-Kostulska (2013).

Sytuacja demograficzna w Polsce

Problemem demograficznym Europy jest szybkie starzenie się jej społeczeństwa. Z roku na rok podnosi się mediana wieku (Długosz, Raźniak, 2008), która do roku 2050 wzrośnie w krajach Unii Europejskiej z 39 obecnie do 52 lat. Prym wiodą Włochy, które są jednym z najstarszych demograficznie krajów na świecie. W 2013 roku przeszło 19% Włochów osiągnęło wiek 65 lat i więcej. Podobne zjawisko jest również zauważalne na innych kontynentach (Długosz, Raźniak, 2014). W Polsce możemy mówić o starości demograficznej, gdyż zakłada się, że ludność danego kraju, w których odsetek osób po 60. roku życia przekroczył 12%, a po 65. roku życia 8% – to społeczeństwa demograficznie stare (Borczyk; Sitek i in., 2013). Według Głównego Urzędu Statystycznego w roku 2014, osób w wieku 60 lat (kobiety) i 65 (mężczyźni) i więcej zamieszkiwało w Polsce ponad 7,3 mln i stanowiły one 20% ludności naszego kraju. Ponadto dostępne prognozy wskazują,

że proces starzenia się ludności Polski będzie nabierał tempa w najbliższych latach. Na przykład zaprezentowane dane Eurostatu pokazują, iż w 2020 roku seniorzy po 60. roku życia będą tworzyć około 25% ludności naszego społeczeństwa. Podobna prognoza została przygotowana przez GUS i potwierdza dane Eurostatu. Przedstawione liczby pokazują wagę problemu, z którym będzie zmuszona borykać się polska polityka społeczna i polskie społeczeństwo.

Rysunek 1. Ludność w wieku poprodukcyjnym w Polsce w latach 1995–2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Koncentracja seniorów w Polsce przebiega w pasie od województwa podlaskiego, poprzez mazowieckie, łódzkie i świętokrzyskie, kończąc na opolskim i śląskim. Wyjątkowo zjawisko to nasila się na obszarach wiejskich położonych w Polsce północno-wschodniej (Pytel, 2014).

Sylwetka współczesnego seniora

Jednoznaczne zdefiniowanie pojęcia senior jest dość trudne. Nie ulega wątpliwości, iż jest to osoba starsza, posiadająca pewne charakterystyczne dla tej grupy wiekowej cechy zarówno fizyczne, psychiczne, jak i społeczne. Za seniora można uznać osobę, która posiada swoje specyficzne potrzeby, system wartości i oczekiwania (Śniadek, 2015). Słowo „senior” stosowane jest jako jeden z synonimów osoby starej, zamiennie używa się także innych określeń, jak np. „trzeci wiek” czy „emeryt”. Określenia te są mniej drastyczne i unikają stereotypizacji tej grupy, ponieważ w społeczeństwie nadal niestety dość powszechne jest stwierdzenie, że osoba stara to osoba niedołączna, chora, potrzebująca opieki i pomocy. Jednak coraz częściej można spotkać się z opinią, iż jest to myślenie błędne. Sylwetkę seniora można rozpatrywać z punktu widzenia biologicznego, społecznego i ekonomicznego (Kijak, Szarota, 2013). Biorąc pod uwagę biologię, seniorem staje się osoba, która osiąga pewien wiek, a jej możliwości fizyczne stają się nieco mniejsze niż w dotychczasowym życiu. Pogorszenie się stanu zdrowia może być wyznacznikiem świadczącym o przynależności do grupy seniorów, nie oznacza to jednak całkowitej utraty sił czy niedołączności, która często kojarzy się z osobami starszymi. W różnych środowiskach przyjmuje się inny próg

wiekowy wiążący się z uzyskaniem statusu seniora. Często wiek ten jest utożsamiany z zakończeniem aktywności zawodowej. W Polsce, według dotychczas obowiązującego wieku emerytalnego, seniorem staje się kobieta w wieku 60 lat oraz mężczyzna w wieku 65 lat. Osoby objęte nowymi ustaleniami dotyczącymi momentu przejścia na emeryturę staną się seniorami w wieku 67 lat. Organizacja Narodów Zjednoczonych przyjmuje, że seniorem staje się osoba, która ukończy 65. rok życia. Na potrzeby niniejszego opracowania autorzy przyjęli tę granicę jako granicę wieku seniora. Patrząc na omawianą grupę z punktu widzenia społecznego, trzeba wziąć pod uwagę nowe role społeczne, które zaczyna pełnić senior. Rola emeryta, babci czy dziadka, rola uczestnika różnych klubów i grup mogą być impulsem do nazwania osoby seniorem. Z ekonomicznego punktu widzenia senior utożsamiany jest ze wspomnianym już wcześniej emerytem. Oczywiście moment otrzymania statusu seniora jest kwestią sporną. Wpływa na to wiele czynników, w tym między innymi subiektywne uznanie siebie za osobę z grupy trzeciego wieku. Nie ulega jednak wątpliwości, że moment przejścia z wieku dojrzałego w wiek starczy jest dość przełomowym momentem w życiu każdego człowieka. Wiąże się ze zmianami w dotychczasowym życiu, dotyczącymi m.in. trybu życia, a często także myślenia. Każdy człowiek posiada obawy przed wchodzeniem w nowy etap, a takim bez wątpienia jest rozpoczęcie go w roli seniora. Należy jednak zastanowić się nad możliwościami, jakie daje ta nowa sytuacja. Senior patrzy na swoje otoczenia z innej perspektywy, staje się posiadaczem dużej ilości wolnego czasu, co pozwala mu na rozwijanie swoich zainteresowań. Współczesny senior jest osobą aktywną, należącą do różnych grup społecznych, klubów. Uczestniczy w spotkaniach z rówieśnikami, uprawia sport, interesuje się kulturą. Duża ilość wolnego czasu i coraz szersza grupa zainteresowań skłania seniorów do podejmowania czynności, na które do tej pory nie mieli czasu. Współczesny senior jest jednostką coraz bardziej pożądaną na rynkach usług, do których zalicza się turystykę.

Aktywność turystyczna seniorów

Aktywność turystyczna to zachowania człowieka, które prezentują się w jego czynnej postawie wobec turystyki (Berbeka, Makówka, Niemczyk, 2008). Seniorzy z racji bycia emerytami lub rencistami posiadają dużo wolnego czasu w ciągu całego roku. Ze względu na ten fakt mogą oni podróżować w okresach nie tylko wakacyjnych. Aktywność turystyczna seniorów mieszkających w Polsce znacząco różni się od aktywności turystycznej seniorów żyjących w krajach o wyższym PKB. Spośród polskich seniorów w roku 2013 aż 84,7 % nie planowało wyjazdów. Pozostała część odbywała przede wszystkim samodzielnie (9,5%) i zorganizowane podróże krajowe (4,1%). Najmniejszy odsetek seniorów korzystał ze zorganizowanych podróży zagranicznych i stanowił zaledwie 1,2% (tab. 1). Uwarunkowane jest to faktem, iż ponad 3 mln emerytów otrzymuje emeryturę poniżej średniej, czyli poniżej 1900 zł i nie stać ich na drogi wyjazd. Najwyższe emerytury, powyżej 5 tys. zł, otrzymuje tylko 8 tys. Polaków i to oni najczęściej wybierają tę formę wypoczynku. W roku 2013 tylko 66 tys. seniorów wybrało zorganizowane podróże zagraniczne. Kolejnym powodem jest brak odpowiedniej sprawności fizycznej pozwalającej na odbywanie

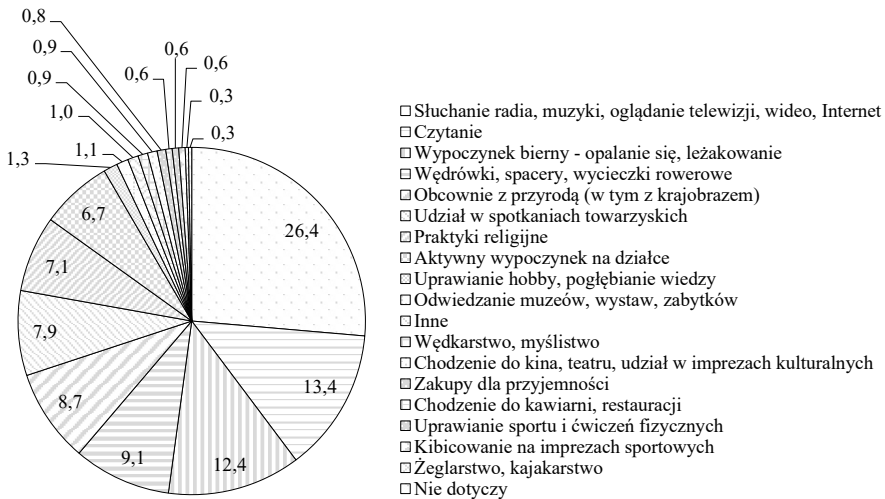
długich podróży za granicę i lęk przed nieznanym. Ważną rzeczą jest też brak nawyków spędzania wolnego czasu w ten sposób.

Tabela 1. Planowane podróże urlopowe z co najmniej 4 noclegami w 2013 roku (w %)

Wyszczególnienie	Osoby planujące podróże urlopowe				Osoby nieplanujące wyjazdów	Nie dotyczy
	podróże krajowe		podróże zagraniczne			
	zorganizowane	samodzielne	zorganizowane	samodzielne		
65 lat i więcej	4,1	9,5	1,2	1,4	84,7	0,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl; Turystyka i wypoczynek... (2014).

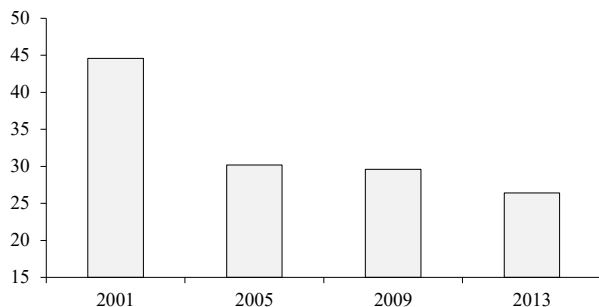
Skoro tak mało osób starszych podróżuje, to można postawić pytanie, w jaki sposób spędzają swój wolny czas przeznaczony na wypoczynek? Ulubionym sposobem spędzania wolnego czasu dla 26% seniorów jest słuchanie radia, muzyki i oglądanie telewizji. Ponad 13% wypoczywa czytając, a 12% opalając się i leżakując. Wędrówki, spacer, wycieczki rowerowe są ulubionym sposobem spędzania czasu wolnego przeznaczonego na wypoczynek dla 9% seniorów, a obcowanie z przyrodą dla prawie 9%. Około 7% wypoczywa na działce lub na praktykach religijnych. Pozostałe rodzaje aktywności turystycznej kształtują się na niskim poziomie, przyjmując wartość 1% (rys. 2). Są to sposoby spędzania wolnego czasu, które wymagają zaangażowania znacznych środków finansowych (chodzenie do kina, teatru i kawiarni, zakupy czy żeglarstwo). Analiza zmian sposobów spędzania wolnego czasu pokazuje, iż najbardziej ulubiony sposób spędzania wolnego czasu, czyli słuchanie radia, muzyki i oglądanie telewizji znacząco spadł z 44,6% w roku

Rysunek 2. Ulubiony sposób spędzania czasu wolnego przeznaczony na wypoczynek wśród seniorów w 2013 roku (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl; Turystyka i wypoczynek... (2014).

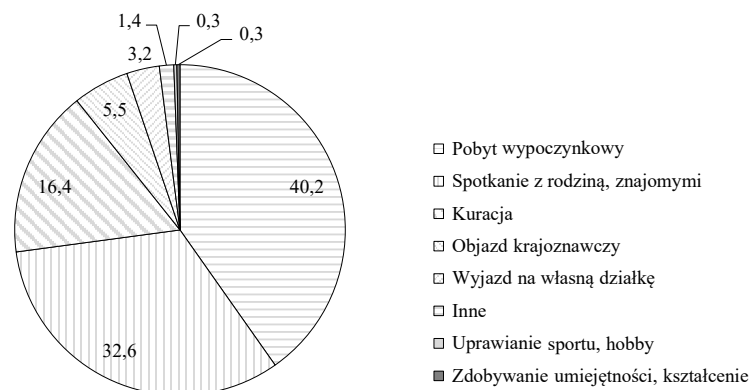
2001 do 26,4% w roku 2013. Znaczące zmiany zaobserwowano również w wypoczynku biernym, z którego w 2001 korzystało aż 18% i jego wartości spadały, by w 2013 osiągnąć 12,4 % (rys. 3). Można wysunąć tezę, iż następuje zmiana sposobu spędzania wolnego czasu przez seniorów, gdyż wzrost został zaobserwowany w takich sposobach spędzania czasu, jak: uprawianie hobby, praktyki religijne, chodzenie do kina czy teatru, zwiedzanie muzeów, wystaw, zabytków. Są to bardzo korzystne zmiany, pokazujące coraz większą świadomość polskiego emeryta. Niezadowolającym może być jedynie fakt, iż są to jeszcze bardzo niewielkie zmiany.

Rysunek 3. Zmiany procentowe najbardziej ulubionego sposobu spędzania czasu wolnego (słuchania radia, muzyki i oglądania telewizji) przez seniorów w latach 2001, 2005, 2009, 2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl; Turystyka i wypoczynek... (2014).

Analiza charakteru planowanych podróży wśród seniorów wskazuje, że dla 40% najważniejszy jest wypoczynek, 32% podróżuje, aby spotkać się z rodziną, a 16% swój wypoczynek przeznaczają na kurację zdrowotną (rys. 4). Znacząco mniejszy udział ma objazd krajoznawczy czy wyjazd na działkę. Marginalne znaczenie dla seniorów ma uprawianie sportu czy zdobywanie

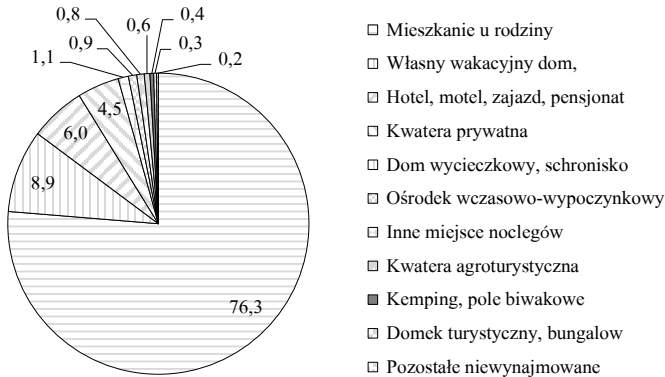

Rysunek 4. Charakter planowanych podróży urlopowych seniorów w 2013 roku (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl; Turystyka i wypoczynek... (2014).

umiejętności. W 2013 roku tylko jedną podróż odbyło 45% seniorów, a od 2 do 5 podróży – 46%. Ponad 20 podróży odbyło tylko 1,2% osób starszych.

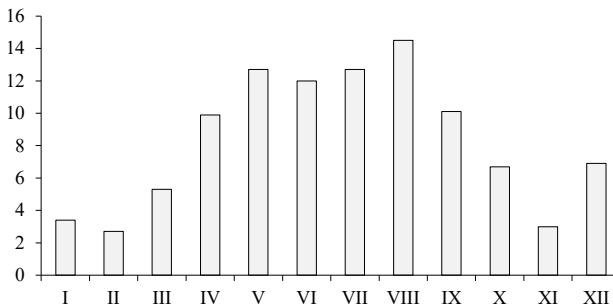
Ze względu na niski status materialny seniorów najważniejszym miejscem zamieszkania w czasie krótkookresowych podróży krajowych dla 76% jest mieszkanie u rodziny. Dla prawie 9% osób starszych miejscem noclegowym jest własny wakacyjny dom (rys. 5). Jedynie 15% seniorów płaci za nocleg.

Rysunek 5. Krótkookresowe podróże krajowe seniorów w 2013 roku według rodzajów bazy noclegowej (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl; Turystyka i wypoczynek... (2014).

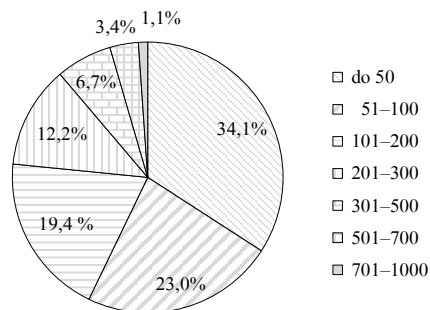
Seniorzy najczęściej wyjeżdżają w miesiącach letnich od maja do sierpnia (powyżej 12% w każdym miesiącu); w kwietniu i wrześniu wyjeżdża około 10% emerytów. Miesiące wiosenne, jesienne i zimowe nie są zbyt atrakcyjne dla seniorów za wyjątkiem grudnia, kiedy to odbywają podróże świąteczne do rodziny (rys. 6).

Rysunek 6. Krótkookresowe podróże krajowe seniorów według miesiący (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl; Turystyka i wypoczynek... (2014).

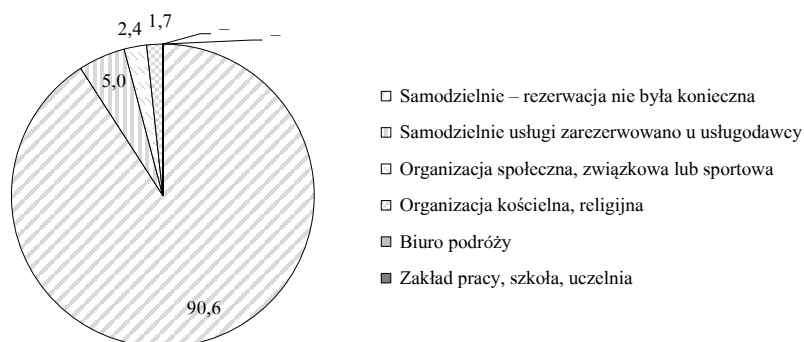
Ze względu na stan zdrowia, podróże odbywają się na niewielkie odległości, i tak 76% wyjeżdża na odległość do 200 km, przy czym 34% tylko do 50 km. Powyżej 500 km udaje się tylko 4,5% (rys. 7).

Rysunek 7. Krótkookresowe podróże krajowe seniorów w 2013 roku według odległości od miejsca stałego zamieszkania (w km)

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl; Turystyka i wypoczynek... (2014).

Wyjeżdżający seniorzy w 90% nie korzystają z rezerwacji, a ich wyjazd jest samodzielny. Samodzielnie u usługodawcy zarezerwowało wypoczynek 5% seniorów, a z organizacji skorzystało około 4%. W 2013 roku seniorzy nie skorzystali z usług biur podróży, szkoły (np. Uniwersytet III Wieku) lub zakładu pracy (rys. 8). Wynika to z faktu, iż w opinii seniorów zorganizowana przez biuro podróży jest droższa niż wyjazd przygotowany samodzielnie. Konieczna jest zmiana myślenia w tej grupie, co spowoduje częstsze korzystanie ze zorganizowanych usług turystycznych.

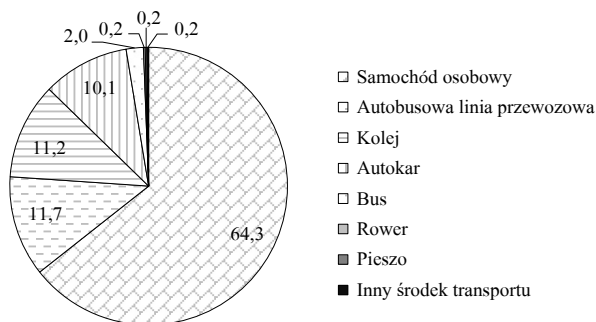

Rysunek 8. Krótkookresowe podróże krajowe seniorów według pośredników zakupionych usług (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl; Turystyka i wypoczynek... (2014).

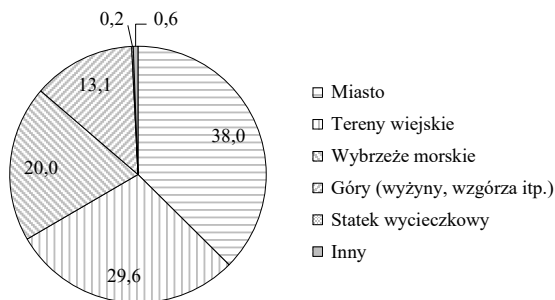
Seniorzy w czasie swoich podróży wybierają najczęściej własny samochód (63%); autobusem i koleją i autokarem podróżuje 33% osób starszych. Wynika to z komfortu podróży, jaki musi być zapewniony osobom starszym (rys. 9). Kolejnym atutem podróży własnym samochodem jest możliwość zatrzymania się w wybranym miejscu w celu odpoczynku i regeneracji sił.

Rysunek 9. Krajowe podróże długookresowe z min. 4 noclegami (min. 5 dni) zrealizowane przez seniorów według rodzajów środków transportu wykorzystywanych „na dojazd” (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl; Turystyka i wypoczynek... (2014).

Seniorzy na cel podróży w większości wybierają miasto. Aż dla 38% jest to najważniejsze miejsce wypoczynku. Wynika to z faktu, iż osoby starsze najczęściej wyjeżdżają do rodziny, która mieszka w mieście i u nich również się zatrzymują na noc. Prawie 30% seniorów wypoczywa na wsi, a morze i góry wybiera 33% (rys. 10).

Rysunek 10. Krajowe podróże długookresowe z min. 4 noclegami (min. 5 dni) według charakteru odwiedzanego obszaru (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl; Turystyka i wypoczynek... (2014).

Program pomocy oraz współfinansowania wyjazdów turystycznych

Mimo tego, iż ze zorganizowanych podróży zagranicznych korzysta tylko 1,2% seniorów, możemy znaleźć wiele przykładów pomocy ze strony państwa, czyli tzw. turystyki społecznej. Nie należy generalizować tego pojęcia, które kojarzy się zapewne z turystyką dla ludzi ubogich. Turystyka społeczna skierowana jest do wszystkich osób, obejmuje zarówno tradycyjne dofinansowanie, jak i organizację wyjazdów, w których turysta opłaca tylko podstawowe koszty, natomiast pozostałe pokrywane są z ramienia różnych instytucji w formie wolontariatu (Włodarczyk, 2010). Ten rodzaj turystyki obejmuje zarówno rodziny z dziećmi, osoby niepełnosprawne, jak i grupę seniorów. Tego typu działania wpływają pozytywnie na rozwój turystyki. Senior ze względu na ilość wolnego czasu generuje ruch turystyczny w okresie jego spadku, tj. poza sezonem turystycznym. Jednak mimo dość dobrej sytuacji materialnej, często decyzja o wyjeździe turystycznym jest trudna. Turystyka społeczna przynosi więc obustronne korzyści, zarówno dla grupy seniorów, jak i sektora usług turystycznych. Działającym na terenie Europy, w tym w Polsce, programem wspierającym wyjazdy seniorów jest Europe Senior Tourism, będący częścią szerszego programu Calypso. Głównym jego celem jest zachęcenie seniorów do aktywnego wypoczynku i wyjazdów do Hiszpanii głównie poza sezonem turystycznym (Mokras-Grabowska, 2010). Korzyści wynikające z tego wyjazdu dotyczą zarówno seniorów, jak i gospodarki kraju docelowego. Zaletą programu są korzystne ceny wyjazdów wahające od 1700 zł do 2000 zł za tygodniowy pobyt, jak i kwota dofinansowania, która dla naszego kraju wynosi ok. 130 euro (www.starsirodzice.pl).

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza pokazuje, że aktywność turystyczna wśród seniorów nie jest na zadowalającym poziomie, co z drugiej strony staje się szansą jej rozwoju. Udział w turystyce osób w starszym wieku może wpłynąć na poprawę funkcjonowania ruchu turystycznego zarówno krajowego, jak i zagranicznego. Ponieważ seniorzy mogą korzystać z wypoczynku również poza sezonem, możliwe będzie wykorzystanie wszystkich miejsc w istniejącej bazie noclegowej. Jednak słuchanie radia czy opalanie się w ogródku na wsi znacząco przeważa nad udziałem w wyjazdach czy imprezach turystycznych. Należy koniecznie uświadomić seniorów o możliwościach tanich wyjazdów zagranicznych poza sezonem. Dzięki zaangażowaniu seniorów można by w przyszłości zmniejszyć sezonowość turystyki i podnieść jej standard. Odpowiednie przygotowanie bazy noclegowej i towarzyszącej dla potrzeb osób starszych może być wykorzystane w przyszłości przez turystów w innych przedziałach wiekowych.

Na postawione we wstępie pytanie: jaki wpływ na rozwój turystyki mają seniorzy oraz jak kształtuje się przyszłość tego sektora usług, można odpowiedzieć jednoznacznie – seniorzy mają niewielki wpływ na turystykę krajową i znikomy wpływ na turystykę zagraniczną. Z przeprowadzonej analizy wynika, że seniorzy w Polsce uczestniczą w imprezach turystycznych nie tak często jak ogół mieszkańców kraju. W porównaniu z całą populacją Polaków zdecydowanie rzadziej i na krótszy okres wyjeżdżają w celach turystyczno-wypoczynkowych, znacznie częściej

– w odwiedzinach do krewnych lub znajomych. Głównymi przyczynami braku uczestnictwa w wyjazdach turystycznych są względy finansowe, choroba, podeszły wiek, a także brak ochoty i potrzeby wyjazdu, lęk przed nieznanym, a także brak nawyków spędzania wolnego czasu w ten sposób, dlatego można stwierdzić, że przyszłość tego sektora turystyki, ze względu na jeszcze trudniejszą sytuację finansową (w związku z niskimi emeryturami), raczej nie ulegnie poprawie.

Chcąc określić sylwetkę polskiego turysty-seniora możemy stwierdzić, że jest to osoba, która wyjeżdża wypoczynkowo sama lub z rodziną, nieco rzadziej ze znajomymi, głównie na niewielkie odległości w Polsce, raz w roku w miesiącach letnich. Zatrzymuje się głównie u rodziny, do której dociera własnym samochodem.

Literatura

- Bac, T. (2014). Aktywność osób starszych – działania Wszechnicy Edukacyjnej. W: A. Szczurek-Boruta, B. Chojnacka-Synaszko (red.), *Człowiek w przestrzeni lokalnej – dobre praktyki wspierania rozwoju, aktywizacji i integracji społecznej osób starszych*, s. 72–75. Toruń.
- Bąk, I. (2010). Statystyczna charakterystyka aktywności turystycznej emerytów i rencistów w Polsce w 2005 roku. *Folia Pomerane Universitatis Technologiae Stetinensis, Oeconomica*, 280 (59), 5–12.
- Berbeka, J., Makówka, M., Niemczyk, A. (2008). *Podstawy ekonomiki i organizacji czasu wolnego*. Kraków: Wydawnictwo UE w Krakowie.
- Borczyk, W. *Sytuacja osób starszych w kontekście doświadczeń Uniwersytetów Trzeciego Wieku*. Pobrano z: http://www.wrzos.org.pl/download/Ekspertyza_2_ASOS.pdf.
- Długosz, Z., Raźniak, P. (2008). Population movement and changes in population in European countries. Present state and perspectives. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, 10, 21–36.
- Długosz, Z., Raźniak, P. (2014). Risk of population aging in Asia. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 120, 36–45.
- Graja-Zwolińska, S., Spychała, A. (2012). *Aktywność turystyczna wielkopolskich seniorów*. Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, 259.
- Hołowiecka, B., Grzelak-Kostulska, E. (2013). Turystyka i aktywny wypoczynek jako element stylu życia seniorów. *Acta Universitatis Lodziensis, Folia Oeconomica*, 291.
- Kijak, R., Szarota, Z. (2014). *Starość. Między diagnozą a działaniem*. Warszawa: Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich.
- Mitrega, M. (2002). Starzenie się społeczeństwa jako problem badań naukowych. W: L. Frąckiewicz (red.), *Polska a Europa. Procesy demograficzne XXI wieku*, s. 9–25. Katowice.
- Mokras-Grabowska, J. (2010). Program „Europe Senior Tourism” – założenia, realizacja, efekty ekonomiczne. W: A. Stasiak (red.), *Turystyka społeczna w regionie łódzkim*. Łódź: Wydawnictwo WSTH.
- Pytel, S. (2014). *Osiedla mieszkaniowe dla seniorów w przestrzeni miast*. Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego PTG, 25.
- Sitek, S., Runge, J., Kłosowski, F., Runge, A., Petryszyn, J., Pytel, S., Spórna, T., Kurpanik, M., Zuzanska-Żyśko E. (2013). *Spoleczno-gospodarcze i przestrzenne kierunki zmian regionalnego oraz lokalnych rynków pracy województwa śląskiego – SGP WSL*. Sosnowiec.
- Śniadek, J. (23.01.2015). Konsumpcja turystyczna polskich seniorów na tle globalnych tendencji w turystyce. Plik pdf.
- Turystyka i wypoczynek w 2001 roku (2002). Informacje i Opracowania Statystyczne. Warszawa: GUS.
- Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2005 roku (2006). Informacje i Opracowania Statystyczne. Warszawa: GUS.
- Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2013 roku (2014). Informacje i Opracowania Statystyczne. Warszawa: GUS.
- Włodarczyk, B. (2010). Turystyka społeczna – próba definicji zjawiska. W: A. Stasiak (red.), *Turystyka społeczna w regionie łódzkim*. Łódź: Wydawnictwo WSTH.

Wojtasik, L., Tauber, R.D. (2011). *Turystyka i rekreacja we współczesnym świecie*. Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe.

www.starsirodzice.pl.

www.stat.gov.pl.

TOURIST ACTIVITY OF SENIORS IN POLAND

KEYWORDS | tourist activity, senior tourism

ABSTRACT | The aim of the article is to present the senior citizens' activity in Poland. The profile of senior tourist as well as programs supporting and facilitating travelling for this age group are going to be introduced. It is going to be found out what the seniors' impact on tourism development is and what the future of this service sector is.

Translated by Katarzyna Dyrda